

Naslov članka/Article:

Koordinacija svetovalne delavke pri oblikovanju smernic rutine prehranjevanja v vrtcu z refleksijo

Counselor's Coordination in Creating Kindergarten Nutrition Guidelines and Reflection

Avtor/Author:

Jana Blažko

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 3/2021, letnik 25

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Koordinacija svetovalne delavke pri oblikovanju smernic rutine prehranjevanja v vrtcu z refleksijo

Counselor's Coordination in Creating Kindergarten Nutrition Guidelines and Reflection

Jana Blažko

Otroški vrtec Ajdovščina

37

Izvleček

V prispevku sta predstavljeni vključenost in vloga svetovalne delavke v procesu načrtovanja sprememb in izboljšav na področju rutine prehranjevanja v vrtcu. Končni izdelek procesa je interni dokument Smernice izvajanja rutine prehranjevanja v Otroškem vrtcu Ajdovščina. Dejavnosti znotraj procesa so reflektirane v luči formativnega spremljanja strokovnih sodelavcev. Prispevek se konča z refleksijo svetovalne delavke.

Ključne besede:

rutina, prehranjevanje v vrtcu, formativno spremljanje, vloga svetovalne službe, razvojne in preventivne dejavnosti.

Abstract

The article focuses on the integration and role of the counselor in the process of planning changes and improvements relative to the kindergarten nutritional routine. The final product of this process is an internal document titled *Guidelines for Implementing a Nutritional Routine in Kindergarten Ajdovščina*. The activities of the process are evaluated based on formative assessment by expert colleagues. The article concludes with the counselor's reflection.

Keywords:

routine, kindergarten nutrition, formative assessment, role of counseling service, developmental and preventive activities.

Razvojne in preventivne dejavnosti svetovalne službe v vrtcu

Eno pomembnih načel svetovalne službe je načelo razvojne usmerjenosti. Poleg neposrednega dela z otroki se svetovalno delo dopolnjuje s posrednimi oblikami dela, med katerim je zelo pomembno razvojno-analitično delo, ki se nanaša na ugotavljanje in spreminjanje celote pogojev tako posameznikovega vsakdanjega življenja kot vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu (Programske smernice svetovalne službe v vrtcu, 2008).

Ena izmed treh zelo prepletenih osnovnih vrst dejavnosti svetovalne službe je razvojno-preventivna dejavnost, ki je del razvojnih nalog vrtca. Svetovalna služba se vključuje v razvojno-analitično delo v vrtcu, s pomočjo katerega spremlja in ugotavlja obstoječe stanje. Sodeluje pri načrtovanju raznih sprememb in izboljšav v vzgojno-izobraževalnem procesu, vodi ali koordinira različne razvojne, inovativne in preventivne projekte v vrtcu oziroma šoli. Naloga svetovalne službe ni samo neposredna pomoč otrokom pri razvoju, temveč mora najprej poskrbeti za varno in hkrati spodbudno učno vzgojno-izobraževalno okolje, ki omogoča otrokovo optimalno napredovanje (prav tam). Takšno vlogo svetovalne službe lahko v vrtcu dosežemo z vzpostavitvijo pogojev za medsebojno sodelovanje, skupno delo in iskanje rešitev vseh vpletenih (Gregorčič Mrvar, v Bizjak 2019).

Načela formativnega spremljanja in načela svetovalne službe

Kot povzema Bezić (prav tam) je mogoče med zapisanimi temeljnimi načeli svetovalne službe in načeli formativnega spremljanja prepoznati zelo veliko skladnost. Prek *razvojne usmerjenosti* svetovalni delavec prepozna potencialne posameznika in podsistemov, v katere je ta vključen. Po *načelu aktualnosti* svetovalni delavec izhaja iz vsakokratnih potreb oz. posebnosti tako posameznika kot vrtca na splošno. Prek *evalvacije* pa sprotno spremlja doseganje napredka in postavljenih ciljev ter načrtovanje sprememb.

Bezić ugotavlja (prav tam), da uveljavljanje načel formativnega spremljanja lahko še izboljša kakovost delovanja svetovalne službe.

Tako za otroka kot za strokovnega delavca velja, da je uspešno napredovanje posameznika močno povezano z upoštevanjem značilnosti in aktualnih potreb. Kot pišejo v Vključujoči šoli (Skvarč idr. 2017), se strokovni delavci tudi učimo po načelih formativnega spremljanja. Zato lahko formativno spremljanje učinkovito uporabimo v kontekstu spremljanja strokovnih sodelavcev, kar sem v tem procesu poskusila tudi sama. Avtorji nadaljujejo, da se s kolegalnim podpiranjem v učehih se skupnostih prenos znanja izkazuje kot veliko bolj učinkovit od klasičnih oblik izobraževanja.

Sodelovanje z vodstvom vrtca

Med temeljnimi opredelitvami svetovalne službe v Programskih smernicah svetovalne službe v vrtcu (2008) je navedeno, da se svetovalna služba na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja in na strokovno avtonomen način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu in po potrebi tudi z zunanjimi institucijami.

Seveda pa vodstvo vrtca odloča, koliko bo vrtec v svoje naloge vključeval svetovalnega delavca in kdaj, kot ugotavlja tudi Mithans (2018). Prav tako se strinjam z Resmanom (v Bezić in Malešević 2018) (če lahko njegov kontekst šole zamenjamo z vrtcem), da je kakovosten razvoj šolskega dela odvisen tudi od sodelovanja med ravnateljem in svetovalno službo, njune usklajenosti glede vizije in razvoja, od poznavanja dela drugega, od komunikacije, medsebojnega spoštovanja in zaupanja. Usklajenost povečuje učinkovitost vodenja in razvijanja kakovosti šole (oz. vrtca) ter utemeljuje in afirmira identiteto poklica svetovalnega delavca.

Proces oblikovanja smernic prehranjevanja v našem vrtcu skozi prizmo formativnega spremljanja

V šolskih letih 2018/19 in 2019/2020 smo v našem vrtcu z namenom izboljšanja kakovosti izvajanja rutine prehranjevanja pripravljali interni dokument Smernice izvajanja rutine prehranjevanja v Otroškem vrtcu Ajdovščina. Razvijanje umirjenega kulturnega in zdravega načina prehranjevanja z upoštevanjem območja bližnjega razvoja pri prehranjevanju za vsakega otroka smo poimenovali tudi enega izmed dveh prednostnih ciljev znotraj akcijskega načrta izboljšav našega vrtca za obdobje treh let.

Celotni strokovni kolektiv vrtca je pri pripravi akta sodeloval v spletni anketi, s svojimi zapisi v pedagoški dokumentaciji ter na delavnicah znotraj treh strokovnih aktivov februarja 2020. Trinajst članic tima za

samoevalvacijo prehranjevanja (vzgojiteljice, pomočnice vzgojiteljic, pomočnice ravnateljice) pa je vsebino pregledovalo, izbiralo, dopolnjevalo prek spletnega dokumenta in na štirih delovnih srečanjih. Ravnateljica vrtca je vodila ves proces. Strokovno nas je usmerjala Tamara Malešević, svetovalka Zavoda RS za šolstvo. Kot svetovalna delavka sem prevzela odgovornost koordinacije dela in sodelovanje z zavodom.

Element formativnega spremljanja *aktivna vključenost*, in sicer celotnega strokovnega kadra, predvsem pa trinajst članic tima za samoevalvacijo rutine prehranjevanja, je bil v procesu oblikovanja smernic zelo izrazit. To je bil velik izziv za naš vrtec, ki je razdeljen na 14 lokacij na področju dveh občin in 56 oddelkov. V programskih smernicah je pri opisu razvojnih in preventivnih dejavnostih navedeno, da naj se te usmerjajo tudi na odstranjevanje ovir in vzpostavljanje ustreznih razmer v vzgojno-izobraževalnem okolju. Torej je bilo nujno prisluhniti sodelavkam vzgojiteljicam, katere okoliščine vplivajo na celotni proces izvajanja rutine.

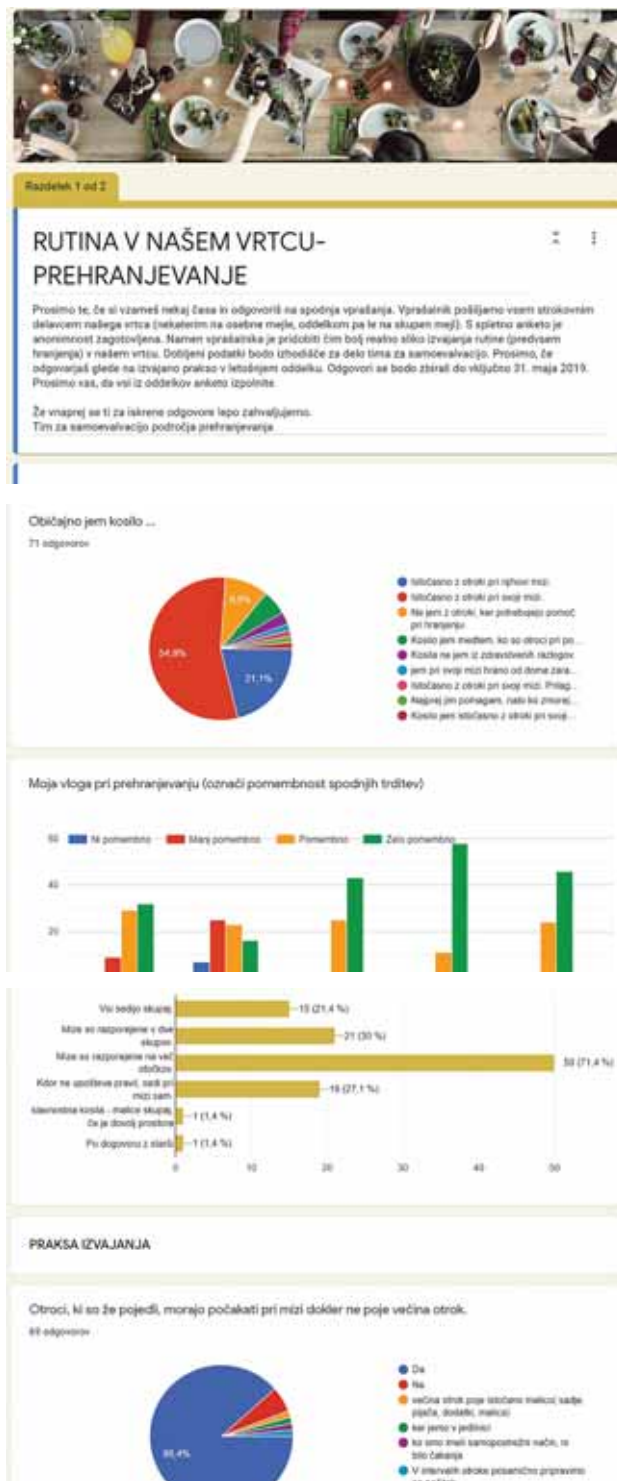
Povzetek dejavnosti znotraj procesa po kronološkem poteku

Spomladi 2019 smo nagovorili člane tima za samoevalvacijo prehranjevanja, in sicer strokovne delavke z različnih lokacij vrtca (večjih enot in manjših oddelkov), tako vzgojiteljice kot pomočnice vzgojiteljic, z različno dolgo delovno prakso, iz rednih oddelkov, pa tudi iz oddelka z elementi montessori ter iz različnih starostnih obdobij oddelkov.

Da bi najprej opredelili izhodiščno stanje v našem vrtcu, smo v mesecu maju 2019 izdelali spletno anketo za vse strokovne delavce. Spletna anketa je z vprašanji odkrivala prakso, ki jo izvajajo strokovni delavci naše ga vrtca, in tudi osebna stališča strokovnih delavcev do prehranjevanja v vrtcu.

Pregledani rezultati ankete so potrjevali, da sta tako praksa izvajanja kot tudi subjektivni pogled na prehrano v vrtcu med strokovnimi delavci znotraj posameznega kolektiva zelo različna. Določeni odgovori so

pričali, da izvedba rutine ponekod potrebuje (samo) analizo učinkovitosti organizacije in strokovnosti izvedbe obrokov znotraj oddelka, drugi odgovori so navduševali s premišljenimi in ustvarjalnimi načini možnega izvajanja (slika 1).

Slika 1: Izgled spletne ankete in analize rezultatov (Google form)

Junija 2019 sem na delovnem srečanju članic tima predstavila dobljene rezultate, svetovalka zavoda za šolstvo Tamara Malešević pa je prevzela teoretični del z razlago pomena prikritega kurikula in spodbujala razpravo članic tima. Na podlagi rezultatov, zapisnika sestanka in kurikula sem poleti snovala prve smernice v obliki tabele želeno stanje – dobra praksa – minimalne zahteve in jo delila z ostalimi članicami, ki so jo na daljavo vsebinsko pregledovale, preurejale, dopolnjevale (slika 2).

			profesorstvo in na kulturni način, samo na predstavitelne sestanke.
KURIKULUM PREHARILNARSTVA SE OBRAČUN RAČUNARNA RAČUNARNA STRUKČNA STRUKČNA	Pre vsakega otroka pri prehranjevanju obsega in razpisnega ODR pri prehranjevanju in težavo s šolskega razpisnega cilja: kulturno prehranjevanje, aktivnostmi in kompetenčnostmi pri prehranjevanju.	Med letom vedno več opredeljenih letnih samostojnih izvedb. postopno dobljanje naših glavnih in razpisnih ciljev	
	Med prehranjevanjem je v skupini priprava različnih med prehranjevanjem je pomembna kulturna obsevanje pri meni.	Posredno za otroka: ogled, pogovor. Mize so razpisane na več manjših obsevih.	V skupini najprej prebrati, da se zagotavlja, kako se v praksi izvede. Pripravi, da gostimo kije, tako da se medsebojno učijo. Na različne načine, ki se jih.
	Kje bodo sedeli med otrokom.	učijo kulturno kulturno hrano pri sedenju. Otroci sami prebrati, da želijo dobiti. Kje je prehrana vedno na razpisu. Če otroci tako vidijo pri otroku in otroci, moč postopoma kroji na sedlo.	postopno so, lahko postopno postopno organizirani in predstavitelne sestanke in razpisne sestanke. obsevanje na različne načine. Posredno, da otroci sami nekaj seznanijo med otrokom, včasih se jih deli deli. Otroci spodbujajo k postopnemu razpisu. Otroci postopno se učijo, da se jih postopno učijo. Otroci in otroci in postopno učijo.
	Otroci in otroci v skupini spodbujajo k aktivnemu obsevanju pri pripravi obroka.	Otroci delijo prihran, prijelo, hrano. Otroci v skupini obsevanje postopno učijo. Otroci postopno prihran, prijelo, hrano. V skupini postopno obsevanje, otroci, ki imajo, postopno učijo.	Otroci postopno se učijo, da se jih postopno učijo. Otroci in otroci in postopno učijo.

Slika 2: Dopolnjevanje dokumenta v spletni obliki s komentarji in fotografijami

Slika 3: Delo članic tima na delovnih sestankih

Jeseni sem na predlog svetovalke in s pomočjo gradiva Kakovost v vrtcih preurejala obstoječe smernice v preglednejšo tabelo izhodišč, standardov, kazalnikov in opisnikov. Na dveh delovnih srečanjih članic v živo pozimi 2019/20 so članice tima dopolnjevale, spreminjale in rangirale kazalnike, opisnike idr. (slika 3).

Februarja 2020 smo skupaj z ravnateljico in pomočnicami ravnateljice oblikovale tri strokovne aktive za vse strokovne delavce vrtca. Namen aktiva je bila seznanitev vsega strokovnega kadra z obstoječo vsebino in obliko smernic. Na delavnicah so razmišljali, kateri standard jih še posebej nagovarja in kaj na podlagi izbranega kazalnika in opisnika že dobro izvajajo v okviru svojega dela oziroma kaj jim predstavlja še profesionalni izziv. Navedli smo tudi neželena vedenja odraslih, ki jih opažamo v vrtcu v času prehranjevanja in zahtevajo kritični pogled in nenazadnje omogočajo tudi medsebojno samovrednotenje. Vsi strokovni delavci so imeli možnost vplivanja in soustvarjanja dokumenta smernic (slika 4).

Nastala je delovna verzija smernic z naslednjimi vsebinskimi deli: namen dokumenta, poimenovanje sodelujočih in odgovornih za pripravo dokumenta, datirani proces sprejemanja dokumenta, opredeljena izhodišča smernic, rangirani standardi, ki jih konkretizirajo kazalniki in imajo več opisnikov, primeri dobrih praks izvajanja rutine.

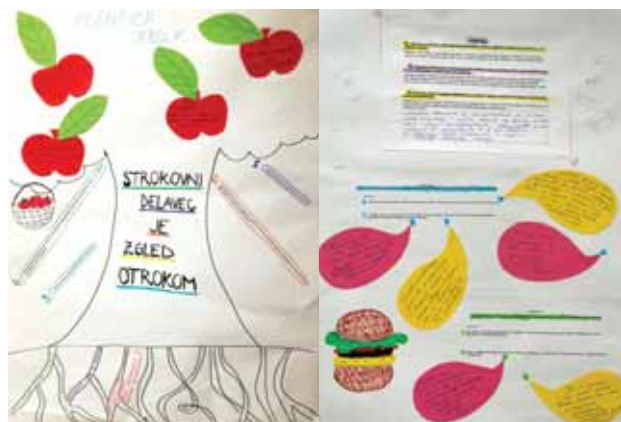

Slika 4: Aktivni po starostnih obdobjih za vse strokovne delavce

Na vzgojiteljskem zboru, ki je sledil kmalu za tem, smo pripravili razstavo vseh izvirnih plakatov, ki so nastali na aktivih. Pri predstavitvi svojih razprav v manjših skupinah so vzgojitelji opozorili tudi na možne izboljšave znotraj urnika in organizacije kuhinje ter zelenih pripomočkov, zato je po aktivu sledil tudi pogovor ravnateljice z organizatorjem prehrane v vrtcu (slika 5).

Glede na zapisnike aktivov sem oblikovala smernice v dokončno obliko, ki jo mora z glasovanjem sprejeti še vzgojiteljski zbor. Dokument imamo namen predstaviti tudi svetu zavoda. Dokument bo služil kot pripomoček za letne hospitacije in samoevalvacijo vzgojiteljev pri njihovem delu, pa tudi mladim oz. prihajajočim strokovnim delavcem našega vrtca. Dokument bomo nadgrajevali v rubriki primerov dobrih praks na podlagi zapisov letnih delovnih načrtov oddelkov.

V preglednici 1 so po kronološkem poteku predstavljeni pomembnejši koraki v procesu nastajanja smernic, razčlenjeni na elemente formativnega spremljanja.

Slika 5: Ustvarjalni plakati, nastali na aktivih

Refleksija vloge svetovalne delavke

Mojo strokovno vlogo, navedeno po Holcar Brunauer (v Bizjak 2019), da svetovalni delavec načrtno ugotavlja izhodiščno stanje in nato nenehno spremlja napredek, sem v tem procesu nastajanja smernic skušala uresničevati z opazovanjem dela, odzivov, poslušanjem dilem in medsebojnih razprav članic tima ter ostalih strokovnih delavcev in z zbiranjem dokazov v obliki zapisnikov, rezultatov, fotografij, dokumentov, plakatov itd.

Preglednica 1: Izsek iz dokumenta Smernice izvajanja rutine prehranjevanje v Otroškem vrtcu Ajdovščina (str. 6 in 7) – nelekt

STANDARDI – KAZALNIKI – OPISNIKI

• STANDARDI

S1 – Skrbimo za kulturno prehranjevanje in prijetno vzdušje.

Kulturno prehranjevanje zajema področja higiene (umivanje rok pred obrokom in po njem, čistoča vseh površin, ki so v stiku s hrano, prezračen prostor), etike (ustrezen odnos do hrane in vseh udeleženih pri pripravi hrane), estetike (urejen prostor, lično postavljen pribor, priložnostni slavnostni pogrinjki), zdravstvene ustreznosti (pot prehrane poteka v skladu s sistemom HACCP).

S2 – Vsakega otroka vodimo k večji samostojnosti in samoregulativnosti. Pri tem sodelujemo s starši (tudi individualno).

Samostojnost ocenjujemo s temi ravnmi: otrok ne zmore niti ob pomoči / otrok zmore s pomočjo odraslega / otrok zmore samostojno.

S pravili spodbujamo **samoregulatornost** otrok. Pravila koristijo, dokler otrok ne doseže regulacije svojega vedenja. To pa je proces, in otroci se razlikujejo po tem, kako hitro uspejo regulirati svoja vedenja. To zahteva od odrasle osebe potrpežljivost, upoštevanje individualnih razlik (načelo individualizacije) in sodelovanje s starši.

S3 – Na ravni vrtca in vsakega oddelka (tudi s pravili v oddelku) skrbimo za smiselno organizacijo rutine prehranjevanja.

Smiselna organizacija pomeni čim manj čakanja in pasivnosti otrok oz. čim manj izgube na račun čim večjega dosežka (aktivnost otrok) in je preventiva pred neželenimi vedenji, neupoštevanjem pravil ipd. Organizacija mora biti vedno v dobrobit razvoja vsakega otroka. Če v oddelku zaznamo odklone, odstopanja, smo dolžni iskati smiselne spremembe, ki lahko izboljšajo kakovost izvedbe rutine.

KAZALNIKI	OPISNIKI
K1 – Strokovni delavec je zglede otrokom.	1.1 Otroke spodbujamo k pokušanju novih jedi. 1.2 Otroke učimo bontona (ne govorimo s polnimi usti, hrano dobro prežvečimo, uporabljamo vljudnostne izraze, drži telesa med jedjo, postavitve pribora ipd.). 1.3 Strokovni delavci ne kritiziramo pripravljene hrane. 1.4 Kadar strokovni delavci zaradi različnih utemeljenih razlogov jemo drugo hrano (zdravstveni vidiki ipd.), to otrokom na primeren način razložimo.
K2 – Strokovni delavec spodbuja samostojnost in samoregulativnost na podlagi opažanj otrok in je izboljševalec prakse glede doseganja standardov.	2.1 Otrokom omogočamo, da med letom vedno več opravil izvedejo samostojno. 2.2 Otroci se lahko prehranjujejo v svojem ritmu, vendar znotraj organiziranega časa za posamezne obroke. 2.3 Otrokom je na voljo pijača ves čas obroka. 2.4 Strokovni delavci spodbujamo medvrstniško pomoč, da otroci, ki že zmorejo, pomagajo otrokom, ki še niso tako samostojni pri prehranjevanju. 2.5 Hrane na krožniku ni primerno zmešati. 2.6 Otroke usmerjamo pri jemanju hrane. 2.7 Otrokom prepuščamo presojo, ali želijo dodatek. 2.8 Kadar se pri posameznih otrocih izkazujejo določene posebnosti, ki vplivajo že na njihovo zdravstveno stanje (debelost, prevelika ješčost ipd.), strokovni delavci reguliramo količino dodatkov določene hrane, vendar vedno ob predhodnem soglasju s starši. 2.9 Otrokom omogočamo, da si lahko sami prinesejo svoj obrok k mizi in grede sami po dodatek, če ga želijo. 2.10 Otrokom dopuščamo možnost odločitve, kje bodo sedeli med prehranjevanjem (ali med obroki) in s kom. 2.11 Manj ješčim otrokom, ki jim pri določenem obroku nič ni všeč, ponudimo kruh, zelenjavo, sadje ipd.

Med delom članic tima na sestankih, pa tudi na aktivnih za celotni strokovni kolektiv sem skušala spodbujati čim bolj odprto razmišljanje, kar ni bila težka naloga. Vzdušje v času naših skupnih delovnih srečanj je bilo večinoma miselno spodbudno in varno. Med vzgojiteljicami in pomočnicami ni bilo čutiti zadreg. V razpravi so bile podobno aktivne in suverene pri pojasnjevanju in razlaganju svojih stališč, izkušenj, mnenj. Med aktivnim delom na delavnicah in sestankih jim je bilo omogočeno, da spremljajo in vrednotijo kakovost svojega dela. Holcar Brunauer (prav tam) razlaga, da učenje in reševanje življenjskih težav nista le razumska procesa, njuna učinkovitost je odvisna tudi od motivacije vpletenih, ki vključuje tudi njihova čustva. Zato sem kot dokaz, da napredujemo, sprejemala spontane razprave med članicami tima, ki so bile včasih tudi konfliktne, vendar na končne odločitve so praviloma vplivala mnenja slehernega člana. Sodelovanje na daljavo pa ni potekalo po mojih pričakovanjih, saj je bilo precej manj poglobljeno in zavzeto kot delo v živo; mislim, da bi lahko na tem področju tudi sama bila bolj spodbujajoča.

Moja vloga v procesu nastajanja smernic ni bila vloga hierarhičnega vodje, temveč koordinatorja med članicami tima, vodstvom in svetovalko na zavodu za šolstvo. Moja naloga je bila odpirati dileme in za določene situacije razvijati čim bolj kompleksno razumevanje. Do nastajajočega dokumenta sem vseskozi čutila odgovornost in zavzetost, za samo vsebino smernic pa nisem mogla prevzeti vse teže odgovornosti, saj imajo o temi prehranjevanja v vrtcu vzgojiteljice veliko več znanja in izkušenj. Trudila sem se, da se nisem povsem opredelila pri razpravah, temveč sem s pomočjo

vprašanj skušala spodbujati kritično vrednotenje izrečenih mnenj. Vsi člani so imeli možnost vplivanja in soustvarjanja dokumenta, zato je zelo pomembno, da smo si med seboj tudi strokovno zaupali.

Sama vidim smisel v nastalem dokumentu, saj je to rezultat daljšega procesa strokovnega dela in zelo dobro spoštuje avtonomnost vsakega delavca, upošteva individualne razlike in obenem pojasnjuje temeljna izhodišča in standarde, ki smo jih v našem vrtcu opredelili kot bistvene. Ostaja še nekaj nedokončanih nalog, kar pomeni, da so smernice živ in aktualen dokument, kar mu daje še dodatno vrednost. Menim, da je večina strokovnih delavcev v tem času prepoznala, da je področje rutine prehranjevanja zelo pomembno in ponuja dobro priložnost za naše vzgojno delovanje. Prav zato zahteva pozornost ter sistematično strokovno načrtovanje, izvajanje in analiziranje. Sklenem lahko, da so v načrtovanem cilju celotnega procesa strokovni delavci poiskali tudi svoj osebni smisel, kar je v skladu z načeli formativnega spremljanja in pogoj za napredek in razvoj. Tudi vodstvo vrtca je prevzelo nase svoj del odgovornosti za položaj v izhodiščnem stanju in je aktivno ter zavzeto, vendar enakovredno s člani sodelovalo pri vseh korakih procesa, kar je gotovo na vse zaposlene delovalo motivacijsko.

Dragoceno strokovno oporo nam je pri procesu zagotavljala Tamara Malešević, svetovalka zavoda za šolstvo. Čeprav so njene povratne informacije večinoma ponujale vedno nove izzive in zahtevale od nas še več vloženega truda, smo vztrajali in nas hipni dvomi v našo strokovnost niso zaustavili, temveč omogočali priložnost za rast.

Viri in literatura

- Bizjak, C. (2019). Formativno spremljanje pri delu svetovalnih delavcev. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo
- Brej, M. in Širok, K. (2019). Kakovost v vrtcih in šolah. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Bežič, T. in Malešević T. (ur.). (2018). Konferenca o šolskem svetovalnem delu. 19. Prispevki strok za svetovalno delo v praksi. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo.
- Mithans, M. (2018). Vodstvo šole in participacija svetovalne službe. Šolsko svetovalno delo, 22(1), str. 50–57.
- Programske smernice. Svetovalna služba v vrtcu. (2008). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Skvarč, M. idr. (2017). Vključujoča šola – Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.